

Сања Стргар

Прекршајни суд у Новом Саду

ЕТИКА СОЦИЈАЛНОГ РАДА И КОДЕКС ПРОФЕСИОНАЛНЕ ЕТИКЕ У СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ

Сажетак

Предмет овог рада је етички аспект професионалног поступања у сфери социјалне заштите, где се пружа помоћ угроженим члановима друштва који се нађу у животним тешкоћама. У том смислу, у области социјалне заштите говори се о етици социјалног рада.

У истраживању су коришћени деонтолошки, нормативни, упоредни и статистички методи.

У раду се пошло од претпоставке да кодекс професионалне етике има важну улогу у афирмацији достојанства професије и етике рада. Посебна пажња је посвећена проблематици одговорности за повреду Етичког кодекса, нарочито с аспекта радноправних последица.

Обрађена су законска решења Закона о социјалној заштити, као и Кодекс професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије. Дат је приказ Кодекса о етичким принципима Међународне организације социјалних радника и дати су упоредноправни примери националних етичких кодекса који су донети на основу њега.

Рад садржи и статистичке податке о покренутим и окончаним поступцима пред Комором социјалне заштите за повреду Етичког кодекса.

Кључне речи: етички кодекс, кодекс понашања, етика социјалног рада, етика у социјалној заштити, професионална етика, професионална одговорност.

1. УВОД

У савременим условима живота и рада, који у професионалном поступању готово свакодневно намећу етичке дилеме, актуелни тренд доношења етичких кодекса јавља се као одговор на потребу за заштитом угледа професија.

Термин *професионална етика* или *етика професије* упућује на основне аксиоме етичног професионалног поступања као што су часност, одговорност, интегритет, непристрасност, поштовање прописа, поштовање приватности и достојанства и забрана дискриминације. Та начела би се могла одредити као општа и својствена свим професијама. С друге стране, специфичности које се везују за посебне професије и области рада опредељују професионални морал тих професија. Професионална етика, дакле, подразумева добро, исправно поступање унутар једне професије у складу са наведеним општим етичким и професионалним принципима и посебним стандардима.¹⁾

Етички аспект представља нераздвојиви део професионалног поступања у сфери социјалне заштите, где се пружа помоћ оним члановима друштва који се нађу у животним тешкоћама. У том смислу, у области социјалне заштите говори се о етици социјалног рада.²⁾ Етика социјалног рада подразумева „проучавање моралног у социјалном раду, кроз истраживање поријекла, природе, претпоставки и елемената доброг, пожељног и вриједног, а у односу на одређење сврхе, циљева и предмета професије социјалног рада“.³⁾ Овај појам се такође „односи на принципе, правила, стандарде доброг, исправног, компетентног, етичког (као моралног) професионалног поступања, односно особине доброг, компетентног, етичног, професионалног социјалног радника“.⁴⁾ По истом аутору, дефиниције етике социјалног рада се углавном задржавају на овом другом значењу.

„Филозофско-теоријске основе етике социјалног рада које имају карактер на принципима заснованог приступа, у западној се литератури најчешће везују за деонтологију или етику дужности

1) Сања Сремчев, *Кодекси професионалног и етичког понашања као извор радног права*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015.

2) Андреа Пухалић, „Основни филозофско-теоријски приступи етици социјалног рада“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013.

3) Исто, стр. 27.

4) Исто, стр. 28.

Имануела Канта...⁵⁾ Аутор износи и критику таквог приступа етици социјалног рада због некомплементарности основних елемената тог етичког приступа и хуманистичког социјалног рада, што се пре свега односи на универзалност и општост моралних принципа у сучељењу с комплексношћу околности у којима се пружа свака социјална услуга, као и са ограниченошћу ресурса и организација, специфичношћу потреба клијената и особеностима културолошког контекста. Како наводи, такав приступ „универзализације социјалног рада“ је заступљен на међународном нивоу. С друге стране, по Аристотеловој етици врлине „У основи сваке професионалне одлуке у социјалном раду налазе се лични капацитети социјалног радника за објективно опажање, резонување, процјену, евалуацију, морални суд“.⁶⁾ Критика, међутим, истиче да се као проблем јавља одређивање врлине и индивидуално схватање моралности.

Неки аутори говоре о стандардима поступања високог (изванредног) квалитета који се развијају из „најбоље праксе“.⁷⁾

Поједини аутори указују на то да, иако су према успостављеном систему социјалне заштите пружаоци услуга дужни да испуне прописане стандарде и да континуирано унапређују квалитет услуга, неопходно је доношење подзаконских аката који ће у потпуности учинити тај законски оквир применљивим и функционалним.⁸⁾

У домаћој литератури се истиче да кодекси професионалне етике имају важну улогу у афирмацији достојанства професије и етике рада, нарочито у лиценцим професијама, што доприноси морализовању радних односа, односно „води стабилизацији (иначе нарушених) етичких основа друштава која су пролазила кроз транзицију, али и развијених друштава са стабилнијим политичким системима и већом економском и социјалном развијеношћу“.⁹⁾

5) Исто, стр. 31.

6) Исто, стр. 41.

7) Мирослав Бркић, „Процеси стандардизације у социјалној заштити“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013, стр. 11.

8) Весна Миросављевић, „Стручни послови у социјалној заштити“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013.

9) Бранко Лубарда, „Социјална права и достојанство на раду“, *Радно и социјално право*, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, бр. 1/2008, стр. 27.

2. ЕТИЧКИ КОДЕКС У ЛИЦЕНЦНИМ ПРОФЕСИЈАМА

Етички кодекси су присутни у готово свим професијама. Тим кодексима се на један начин регулише професионални морал запослених у јавном сектору, а на други начин у приватном сектору, док се на посебан начин уређује професионално и етичко поступање носилаца лиценцих професија који могу имати статус запослених у јавном сектору или обављати приватну праксу. Специфичност која одликује лицендне професије огледа се и у томе што је услов за њихово обављање лиценца за рад.

Лиценца представља доказ о стручној оспособљености за рад. По Закону о социјалној заштити, лиценца је јавна исправа којом се потврђује да организација социјалне заштите, односно стручни радник испуњава услове и стандарде за пружање одређених услуга у области социјалне заштите.¹⁰⁾ О лиценци се овде говори као о услову за заснивање радног односа, односно отпочињање професионалне делатности и разлогу за престанак радног односа. У том смислу се и у литератури наводи да кршење етичког кодекса може бити основ за престанак чланства у професионалној комори или за одузимање лиценце за рад.¹¹⁾

Етички кодекс у лиценцим професијама доносе професионалне коморе. Доношење етичког кодекса од стране коморе је овлашћење које је пренето императивном законском нормом и управо је то оно што опредељује правну природу тог кодекса у смислу обавезности у односу на доносиоца.

С аспекта радног права, кључна је веза између поштовања, односно кршења етичког кодекса и одузимања лиценце за рад, што може довести до престанка радног односа или привремене забране рада. У том смислу, повреда етичког кодекса је овде предвиђена као повреда професионалне дужности или угледа члана коморе и она је основ за дисциплинску одговорност. Дисциплинска одговорност која је теже природе може имати за последицу привремену забрану рада, односно привремено одузимање лиценце, а грубо кршење етичког кодекса може да производи као правну последицу престанак радног односа, односно трајно одузимање лиценце. Иако етички кодекс на први поглед упућује првенствено на мо-

10) Чл. 176 ст. 3 Закона о социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/11.

11) Donald Gotterbarn, "How the New Software Engineering Code of Ethics Affects You", *IEEE Software*, IEEE Computer Society, Institute of Electrical and Electronics Engineers, Vol. 16, Issue 6, 1999, стр. 60.

ралну одговорност, из обавезе адресата да поштују етички кодекс, који је снабдевен најтежом радноправном санкцијом, произилази несумњива обавезност етичког кодекса у овим професијама.

3. ДОМАЋИ ПРАВНИ ИЗВОРИ

3.1. Закон о социјалној заштити

Стручни радници који обављају професионалну делатност у области социјалне заштите припадају лиценцим професијама, јер је за обављање ове професије потребна лиценца за рад. По Закону о социјалној заштити, лиценца је основ за обављање делатности пружаоца услуге породичног¹²⁾ и домског¹³⁾ смештаја, као и услуга социјалне заштите које не може да обезбеди установа социјалне заштите Републике, Аутономне Покрајине, јединице локалне самоуправе и које обезбеђује пружалац услуга социјалне заштите који је лиценциран за то.¹⁴⁾ Услов за напредовање и стицање, односно обнављање лиценце стручних радника је стручно усавршавање.¹⁵⁾

Испит за лиценцу за рад у области социјалне заштите спроводи Комора социјалне заштите. У поступку лиценцирања испитује се да ли установа социјалне заштите, односно пружалац услуга социјалне заштите или стручни радник испуњавају критеријуме и стандарде за пружање услуга у области социјалне заштите.¹⁶⁾

12) Центар за породични смештај и усвојење издаје лиценцу хранитељу (чл. 50 Закона).

13) Услуге домског смештаја може пружати установа социјалне заштите, односно пружалац услуга социјалне заштите који је добио лиценцу за пружање тих услуга (чл. 54 Закона).

14) Чл. 64 Закона. Те услуге социјалне заштите су предвиђене чланом 40 тач. 2 – 5 Закона. Такође, за пружање одређених услуга Центра за социјални рад предвиђено је добијање лиценце (чл. 122 ст. 1 Закона).

15) Чл. 144 ст. 2 Закона.

16) Што се тиче установа социјалне заштите, односно пружаоца услуга социјалне заштите, лиценцирању подлежу организације социјалне заштите које пружају дневне услуге у заједници, услуге породичног смештаја и услуге домског смештаја. Лиценцу за пружање услуга у области социјалне заштите организацији социјалне заштите издаје надлежно министарство. Организација социјалне заштите мора испуњавати услове за добијање лиценце током целог периода за који је лиценца издата. Ако надлежни орган током тог периода утврди да организација социјалне заштите више не испуњава услове, покренуће поступак за суспензију лиценце. Одлуком о суспензији лиценце утврђују се недостаци у погледу испуњености услова и оставља се рок за њихово отклањање. Ако организација социјалне заштите у остављеном року не отклони недостатке, надлежни орган доноси одлуку о одузимању лиценце. Овај поступак спроводи надлежно министарство у складу са Законом о општем управном поступку (чл. 176, 178, 182–184 Закона).

Стручном раднику за обављање стручних послова у социјалној заштити лиценцу издаје Комора,¹⁷⁾ а поступак лиценцирања стручних радника се спроводи у складу са Правилником о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити.¹⁸⁾

Међутим, лиценца се стручном раднику одузима пре истека рока на који је издата ако своје послове не обавља у складу са прописима и стандардима, ако дође до отказа уговора о раду због учињене повреде радне обавезе или радне дисциплине или уколико грубо прекрши Етички кодекс.¹⁹⁾ Из наведеног се може закључити да грубо кршење Етичког кодекса од стране стручног радника посредно доводи до престанка радног односа. Међутим, основ за одузимање лиценце који се односи на непоступање у складу са прописима и стандардима би се могао такође тумачити као кршење етичких професионалних стандарда садржаних у Етичком кодексу, који је не само кодекс професионалних и моралних стандарда, већ уједно и правни акт, односно пропис. Највероватније је да у пракси оваква одредба оставља простор за тумачење према околностима конкретног случаја, а смисао језичког и циљног тумачења говори у прилог изнетом становишту.

Скупштина Коморе бира из реда својих чланова Етички одбор социјалне заштите.²⁰⁾ Етички одбор је стручно тело Коморе које прати да ли се пружање услуга и остваривање социјалне заштите заснива на начелима професионалне етике.²¹⁾ Етички одбор предлаже Кодекс професионалне етике, стара се о поштовању начела професионалне етике у пружању социјалне заштите, врши сталну саветодавну функцију, утврђује повреде професионалне етике, дужности или угледа члана Коморе и изриче мере професионалне одговорности члановима Коморе, даје мишљење о спорним етичким питањима која су значајна за спровођење научних истраживања и разматра друга питања професионалне етике у социјалној

17) Лиценца се издаје на шест година (чл. 185 ст. 2 Закона), а услови за добијање лиценце су стручна спрема, успешно завршен одговарајући акредитовани програм обуке и прописано радно искуство, односно положен стручни испит (чл. 186 Закона).

18) *Службени гласник РС*, бр. 42/13.

19) Чл. 188 Закона.

20) Чланови Коморе могу бити редовни – стручни радници и сарадници и лица која се баве социјалном и породичноправном заштитом и почасни – лица која помажу прилозима или ангажовањем и слично у остваривању циљева Коморе или која су дала изузетно значајан допринос у наведеним областима. Почасни чланови могу да дају предлоге и мишљења, али не могу да учествују у одлучивању (чл. 16 Статута Коморе социјалне заштите, *Службени гласник РС*, бр. 25/16).

21) Чл. 70 Статута Коморе. Етички одбор има седам чланова који су различите струке (чл. 71 Статута).

заштити.²²⁾ Етички одбор у оквиру вршења својих послова сарађује са другим коморама, научним установама, факултетима и другим телима по потреби у земљи и иностранству.

Законом и Статутом Коморе²³⁾ предвиђено је да за повреду професионалне етике, односно за повреду дужности или угледа члана Коморе, Етички одбор може изрећи јавну опомену, новчану казну²⁴⁾ и привремену забрану самосталног рада у обављању одређених послова из делатности социјалне заштите.²⁵⁾

Доношење Етичког кодекса, лицензирање и формирање Етичког одбора представљају поверене послове које Комора обавља на основу закона, а надзор над радом Коморе у обављању поверених послова врши надлежно министарство.

3.2. Кодекс професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије

Скупштина Коморе је 2014. године на предлог Етичког одбора донела Кодекс професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије.²⁶⁾ Кодекс је подељен у пет делова и садржи Преамбулу, Основне одредбе, Принципе у обављању професионалне дужности, Етичку одговорност стручног радника према корисницима, Међусобне односе стручних радника и Однос стручног радника према делатности социјалне заштите и друштву.

У преамбули је истакнуто да је предуслов за одговарајући квалитет услуга социјалне заштите посвећеност и способност стручних радника да се понашају етично. Како се у овој области помоћ пружа оним члановима друштва који се нађу у тешкоћама, акценат је на друштвеној одговорности стручних радника. Кодекс садржи стандарде и принципе који треба да усмере професионално поступање у ситуацијама у којима се јављају етичке дилеме. Осим овог Кодекса, стручни радници примењују и посебне етичке

22) Чл. 158 Закона и чл. 74 Статута.

23) Чл. 158 Закона и чл. 75 Статута.

24) Новчана казна се може изрећи у висини до 30% од просечне месечне зараде по запосленом у Републици Србији у месецу који претходи месецу у коме се та казна изриче, по подацима републичког органа надлежног за послове статистике.

25) Ова мера се може изрећи у трајању не краћем од 30 дана и не дужем од шест месеци.

26) На овом месту ваља поменути и да је Друштво социјалних радника Републике Србије 2008. године такође донело Кодекс професионалне етике социјалних радника Републике Србије који се заснива на суштински истим начелима и садржи норме које се односе на етичке принципе који се морају поштовати у односу на клијенте, институцију и професију.

кодексе професије, као и друге прописе и стандарде који су релевантни.

Основне одредбе прописују обавезност Етичког кодекса за све стручне раднике, стручне сараднике који су запослени у социјалној заштити и чланове Коморе.²⁷⁾ Етичким кодексом се уређују и сходно примењују принципи и правила етичког понашања стручних сарадника у социјалној заштити, а нарочито оних који раде у непосредном контакту са корисницима.²⁸⁾ Етички одбор Коморе се стара о спровођењу Етичког кодекса у складу са Законом и Статутом Коморе. За повреде Етичког кодекса Етички одбор изриче мере предвиђене Законом и Статутом.²⁹⁾ Етички одбор даје мишљење у вези са повредама Етичког кодекса од стране стручних радника и стручних сарадника.

Кодекс је базиран на принципима савесног, хуманог и стручног рада заснованог на поштовању људских права и социјалној правди. Стручни радник је дужан да поступа у складу са најбољим интересима и добробити корисника и начелима самоопредељења, партиципације, целовитог приступа кориснику, недискриминације, као и да указује на неправичну политику и праксу. Дужан је да промовише социјалну укљученост и солидарност, да поступа часно, да поштује професионалне границе и да поступа са пуном професионалном одговорношћу. Социјална одговорност, према Кодексу, подразумева да стручни радник треба да буде спреман да корисницима, колегама, руководиоцима и широј јавности образложи и оправда своје професионално мишљење, одлуке и активности. Кодекс предвиђа и обавезу сталног стручног усавршавања.

У односу на кориснике, стручни радник мора да води рачуна о њиховим примарним интересима и добробити, потпуној информисаности о правима, могућностима и ризицима и да им то саопштава на прикладан начин. Стручни радник је дужан да поступа стручно и да води рачуна о сукобу интереса. Комора процењује и прави разлику између несавесног и нестручног рада с једне стране и нежељеног исхода с друге стране. Стручни радник је дужан да поштује приватност и поверљивост корисника. Забрањено је тражење приватног хонорара и других накнада.

Стручни радници су дужни да уважавају колеге и да поштују начела поверљивости, сарадње, развијања добрих међуљудских

27) Чланство у Комори социјалне заштите је добровољно.

28) Чл. 1 Кодекса. У стручне сараднике спадају: васпитачи, медицинске сестре, физиотерапеути и други.

29) Законом и Статутом су предвиђене исте санкције за кршење Етичког кодекса.

односа и забране злоупотребе професионалног ауторитета. Уколико има непосредна сазнања или уверење о умањеној способности или некомпетентности колеге, стручни радник је дужан да га упутити да предузме одговарајуће мере, а уколико их он није предузео дужан је да предузме одговарајуће активности у складу са прописаним процедурама. Уколико има уверење да је колега поступио неетички, треба да разговара с њим, као и да предузме одговарајуће активности које је успоставила Комора, друго регулаторно тело и професионална организација.

Стручни радник, а нарочито члан Коморе, има право и дужност да о сваком кршењу одредаба Етичког кодекса обавести Етички одбор, што је посебно важна одредба, имајући у виду савремени тренд заштите „узбуњивача“. Члан Коморе има право да подноси представке и предлоге Етичком одбору из његове надлежности, као и да на њих добије одговор ако га тражи. Дужност чланова Коморе је да одбију сваку радњу која је у супротности са начелима професионалне етике садржаним у Етичком кодексу, важећим законима и обавезујућим међународним актима. Комора социјалне заштите се преко Етичког одбора бави решавањем етичких дилема које стручни радник има у раду са корисником, полазећи од циљева и начела социјалне заштите и принципа и вредности Етичког кодекса. Етички одбор даје одговоре и упутства за решавање етичких дилема члановима Коморе и другим стручним радницима у социјалној заштити.

Комора је дужна да спроводи поступке и мере против стручних радника и других на које се односи Кодекс у случају његовог кршења. Спорови настали у вези са применом одредаба Етичког кодекса могу се решавати медијацијом у погодним случајевима, а случајеви тежих етичких прекршаја се решавају одлуком Етичког одбора, што је прописано Пословником о раду. За повреде професионалне етике, односно за повреде дужности или угледа чланова Коморе, Етички одбор може дати препоруке и мере професионалне одговорности.³⁰⁾ Етички одбор може изрећи јавну опомену, новчану казну у висини до 30% од просечне месечне зараде у Републици Србији и привремену забрану самосталног рада у обављању одређених послова из делатности социјалне заштите у трајању не краћем од 30 дана и не дужем од шест месеци. О изреченим мерама Комора обавештава послодавца, задужена регулаторна тела за издавање лиценци и професионална удружења. У случају грубог

30) Етички одбор може дати следеће препоруке: препоруку за даље усавршавање, супервизију или консултацију; препоруку за реституцију или компензацију странама које су оштећене неетичким понашањем и препоруку за уношење измена у документацији.

кршења Етичког кодекса, Етички одбор може телу надлежном за издавање лиценци упутити предлог за одузимање лиценце стручном раднику.³¹⁾

Од доношења Етичког кодекса, пред Комором социјалне заштите је спроведено пет поступака за утврђивање повреде Кодекса, а један поступак је у току. Окончани поступци су се водили против једног правника, три психолога и једног социјалног радника, док је у току један поступак против социјалног радника.

Предмет окончаних поступака су биле одредбе чланова 42 (начело уважавања колега), 43 (поверљивост), 44 (сарадња и консултације), 51 (неетичко понашање колега) и 48 (развијање и заштита добрих међуљудских односа), затим чланова 8 (целовит приступ кориснику), 10 (супротстављање дискриминацији), 28 (несавестан и нестручан поступак), 38 (забрана употребе увредљивог говора) и 61 (заштита интереса социјалне заштите), као и чланова 5 (промовисање људског достојанства и добробити), 17 (одржавање професионалних граница), 27 (постављање одговарајућих професионалних граница) и 35 (одговорност за успостављање одговарајућих граница). Поступак који је у току води се ради утврђивања грубог кршења Етичког кодекса.

У окончаним поступцима за утврђивање кршења Етичког кодекса Етички одбор је донео три одлуке којима су одбијене пријаве као неосноване, једну одлуку којом је одређена препорука за уношење измена у документацији и једну одлуку којом су утврђене повреде Етичког кодекса са изреченом мером јавне опомене. Наведена мера јавне опомене је изречена стручном раднику који је по занимању дипломирани психолог.

До сада није било случајева одузимања лиценце због учињених повреда Етичког кодекса, али је Комора социјалне заштите у 2016. години одузела једну лиценцу на основу члана 188 став 1 тачка 2 Закона о социјалној заштити, због отказа уговора о раду због учињене повреде радне обавезе. Наведена лиценца је одузета на период на који је издата.³²⁾

31) По члану 188 став 1 тачка 3 Закона о социјалној заштити, стручном раднику се одузима лиценца пре истека рока на који је издата ако грубо прекрши Етички кодекс.

32) Наведени статистички подаци су прибављени од Коморе социјалне заштите у децембру 2016. године.

4. МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ИЗВОРИ И УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИМЕРИ

На међународном плану, Међународна организација социјалних радника је донела Кодекс о етичким принципима³³⁾ у коме се истиче да је етички аспект суштински неодвојив део професије социјалних радника, а неки од најважнијих етичких принципа су лојалност, одговорност, савесност, солидарност, интегритет, поштовање људских права и тежња ка социјалној правди која се супротставља дискриминацији.³⁴⁾ Овај Кодекс представља смернице на основу којих би требало да се донесу национални етички кодекси организација социјалних радника.³⁵⁾ Ти национални кодекси су у начелу конципирани на исти начин и садрже опште одредбе и принципе који се тичу дужности социјалних радника према корисницима, колегама, професији, јавности, као и одредбе о санкцијама.

Данско удружење социјалних радника је донело етички кодекс који је заснован на општим етичким принципима социјалног рада са посебним одељком о етичким дилемама и проблемима, као и методама решавања етичких проблема у виду разговора са колегама и тражења мишљења од удружења, али не садржи одредбе о одговорности.

Немачко удружење социјалних радника донело је етички кодекс којим се, у погледу одговорности, предвиђа оснивање комисије која ће вршити континуирану ревизију и ажурирати етичке принципе у складу са променама у сфери социјалне заштите и која ће развити процедурална правила.

33) *International Federation of Social Workers (IFSW), Statement of Ethical Principles*, 2012, Internet, <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>, 12/11/2016. Ова организација има 90 чланова – националних удружења социјалних радника из целог света.

34) Овај Кодекс упућује и на најзначајније међународне документе који су релевантни за ову област: Универзалну декларацију о људским правима; Међународни пакт о грађанским и политичким правима; Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима; Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације из 1965; Конвенцију о елиминасању свих облика дискриминације жена из 1979. и Конвенцију о правима детета из 1989. године.

35) На основу овог документа земље чланице су донеле националне етичке кодексе и то: Аустралија, Канада, Данска, Финска, Француска, Немачка, Ирска, Израел, Италија, Јапан, Луксембург, Норвешка, Португалија, Русија, Сингапур, Јужна Кореја, Шпанија, Шведска, Швајцарска, Турска, САД, Велика Британија. Листа наведених националних кодекса је доступна на адреси: Internet, <http://ifsw.org/resources/publications/national-codes-of-ethics/>, 12/11/2016. Што се тиче Србије, Друштво социјалних радника Србије је још увек у процесу приступања Међународној организацији социјалних радника.

Француски кодекс удружења социјалних радника предвиђа комисију која ће бити надлежна за случај озбиљног кршења етичког кодекса и то превасходно у погледу заштите приватности и личних података.

Израелско удружење социјалних радника је донело свеобухватан етички кодекс који предвиђа и дисциплинске прекршаје који су формулисани на један општи начин који оставља простор да се под њих могу подвести различита неадекватна понашања. Кодексом је предвиђен дисциплински комитет,³⁶⁾ тужилац³⁷⁾ и поступак. Од санкција су предвиђене: опомена, укор, новчана казна, привремено брисање из регистра до пет година и трајно брисање из регистра. Експлицитно је прописано да кривична одговорност не искључује дисциплинску одговорност, као и да лице може бити и два пута процесуирано за исто дело ако је већ осуђен према другом пропису, с тим да не може два пута да плати казну.

Јапан, Јужна Кореја, Шпанија, Шведска и Велика Британија су такође донеле етичке кодексе који су у основи методолошки конципирани на исти начин, али не садрже казнене одредбе.

Национално удружење социјалних радника САД-а, иначе највеће удружење социјалних радника у свету, донело је Етички кодекс³⁸⁾ који се заснива на истим принципима интегритета, савесности, недискриминације, поштовања културолошких, етничких, националних и других разлика, заштите приватности, забране сексуалног узнемиравања, забране сукоба интереса и садржи норме које регулишу однос према клијентима, колегама и према професији. Између осталог, тим кодексом је предвиђена и дужност сваког социјалног радника да пријави колегу за неетично понашање, као што је то предвиђено и Кодексом професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије. Кршење Кодекса не подразумева аутоматски правну одговорност, већ би то евентуално могло да буде утврђено у судском поступку, а сама повреда Кодекса је предмет *peer review* поступка. Кодекс и сам указује на то да сам тај правни акт не може да гарантује етичко понашање, већ да оно

36) Комисију чине три члана: председник комисије који испуњава услове за судију Прекршајног суда и кога предлаже министар правде, запослени у Министарству рада са академским образовањем и социјални радник са најмање пет година радног искуства.

37) Правни саветник Министарства рада или адвокат.

38) *National Association of Social Workers (NASW), Code of Ethics of the National Association of Social Workers, Approved by the 1996 NASW Delegate Assembly and revised by the 2008 NASW Delegate Assembly*, Internet, <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>, 12/11/2016.

зависи од морала појединца. Кодекс је само водич за етичко професионално поступање.

5. ЗАКЉУЧАК

У актуелним условима множења етичких кодекса са циљем јачања угледа професија може се уочити да су национални етички кодекси у сфери социјалне заштите засновани на суштински истим принципима, као и да су међународни стандарди у овој области несумњиво део домаће правне регулативе и Кодекса професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије.

Покренути поступци због кршења Етичког кодекса пред Комором социјалне заштите несумњиво потврђују практични значај овог правног инструмента, који се огледа у дисциплинској моралној и професионалној одговорности заснованој на Кодексу, Статуту Коморе социјалне заштите и Закону о социјалној заштити. Међутим, остаје на времену и пракси да дају одговор на питање стварних домета Етичког кодекса, као једног још увек релативно „младог“ правног инструмента.

С обзиром на преклапање великог броја норми које регулишу ову материју, аутор је мишљења да би актуелизовање ове тематике требало да води у један јединствени етички и правни акт, који би имао ослонац у универзалним моралним и правним вредностима, уз уважавање специфичности домаћег правног система и који би као такав имао потврду у својој трајности.

Задатак правне науке остаје да указује на важност подизања свести и морала код запослених и послодаваца, представника лиценцих професија, истичући важност образовања и подстицањем културе рада, што може да допринесе томе да и моралне санкције које произилазе из етичког кодекса имају практичан и животни значај.

ЛИТЕРАТУРА

Бркић Мирослав, „Процеси стандардизације у социјалној заштити“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013, стр. 9–24.

Друштво социјалних радника Републике Србије, *Кодекс професионалне етике стручних радника социјалне заштите Србије*, 2008.

Закон о социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/11.

- Комора социјалне заштите, *Кодекс професионалне етике социјалних радника Републике Србије*, 2014.
- Лубарда Бранко, „Социјална права и достојанство на раду“, *Радно и социјално право*, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, бр. 1/2008.
- Миросављевић Весна, „Стручни послови у социјалној заштити“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013, стр. 69–81.
- Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 42/13
- Пухалић Андреа, „Основни филозофско-теоријски приступи етици социјалног рада“, *Социјална политика*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013, стр. 25–50.
- Сремчев Сања, *Кодекси професионалног и етичког понашања као извор радног права*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015.
- Статут Коморе социјалне заштите, *Службени гласник РС*, бр. 25/16
- Gotterbarn Donald, „How the New Software Engineering Code of Ethics Affects You“, *IEEE Software*, IEEE Computer Society, Institute of Electrical and Electronics Engineers, Vol. 16, Issue 6, 1999
- International Federation of Social Workers (IFSW), Statement of Ethical Principles*, 2012, Internet, <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>, 16/11/2016
- National Association of Social Workers (NASW), Code of Ethics of the National Association of Social Workers, Approved by the 1996 NASW Delegate Assembly and revised by the 2008 NASW Delegate Assembly*, Internet, <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>, 16/11/2016

Sanja Strgar

SOCIAL WORK ETHICS AND CODE OF PROFESSIONAL ETHICS IN SOCIAL WELFARE

Resume

Focus of this paper is the ethical aspect of professional conduct in the field of social protection, which provides support to vulnerable members of a society in the life's difficulties. In this meaning, the field of social protection deals with the ethics of social work.

In this research the following methods were used: normative, deontological, comparative and statistical methods.

The paper is based on the assumption that a code of professional ethics plays an important role in the affirmation of a dignity of profession and work ethics. A special attention is paid on the issue of account-

ability for violations of Code of Ethics, particularly in terms of labour law consequences.

This paper analyzes the legal solutions of the Law on Social Protection of Serbia and the Code of Professional Ethics of Professional Workers of Social Protection of Serbia. It also gives emphasis to the Code of Ethical Principles of the International Organization of Social Workers, as well as national Codes of Ethics based on it.

In the existing circumstances of the multiplication of codes of ethics, in order to strengthen the reputation of the professions, it can be observed that the national ethical codes of social protection are based on essentially the same principles, as well as that international standards in this field are undoubtedly part of the domestic legal regulation and the national Code of Ethics of Social Protection.

Data on the proceedings related to violations of the Code of Ethics before the Chamber of Social Protection certainly prove the practical significance of this legal instrument, which is reflected in the disciplinary moral and professional responsibility based on the Code of Ethics, the Statute of the Chamber of Social Protection and the Law on Social Protection. However, it is still relatively “young” legal instrument and it remains time and practice to give an answer to the question of the actual scope of the Code of Ethics.

Considering the overlap of a large number of norms that regulate this issue, the actualization of this topic should lead to a single ethical and legal act, which would have support of the universal moral and legal values, taking into account the specificities of a national legal system and consequently which would be lasting.

The task of jurisprudence remains to indicate the importance of raising awareness and morale of employees and employers, representatives of licensed professions, emphasizing the importance of education and encouraging the work culture, which can contribute to a practical implication of moral sanctions of Code of Ethics.

Key words: code of ethics, code of conduct, ethics of social work, ethics in social protection, professional ethics, professional responsibility.

* Овај рад је примљен 8. јануара 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 28. августа 2017. године.